

Seniorläkare vid IV Medicinska kliniken i maj 1967. Från vänster Börje Kuhlback, Bertel von Bonsdorff, Tor Pettersson (skymd), Otto Wegelius, Peter Wahlberg och Elja Pitkänen.

Förord och tack

I maj 1998 anmodade professor Bertel von Bonsdorff mig att skildra IV Medicinska kliniken utveckling genom åren. Denna klinik har varit mitt medicinska hem ända sedan studietiden, och jag har fått följa dess öden från 1950 ända till slutet. På så sätt var uppdraget både lustfyllt och vemodigt. Uppgiften blev svårare än väntat, främst emedan det var så vanskligt att få tag på de ursprungliga handlingarna om IV Medicinska kliniken och dess personal. I vissa fall har handlingar förstörts utan att ett enda original finns kvar. Arbetet har därför tagit mycket längre tid än jag anade då jag tog emot uppdraget.

Största delen av texten baseras på egna hågkomster och på uppgifter givna av kolleger och arbetskamrater. Sakuppgifterna har i så stor utsträckning som möjligt kontrollerats mot handlingar. Det hade varit lätt att skriva mycket mer, speciellt om tiden på Maria sjukhus. Detta hade dock rubbat balansen

i framställningen, men minnena har antecknats och finns på så sätt bevarade på annan plats.

Jag hoppas att historiken skall kunna väcka goda gamla minnen hos dem som var med, och att den för de nya generationerna skall beskriva en stolt period i finländsk och finlandssvensk medicin.

I texten kallas IV Medicinska kliniken oftast endast Kliniken.

Ett varmt tack till alla dem som hjälpt mig på olika sätt. Jag tackar de tre professorerna Bertel von Bonsdorff, Otto Wegelius och Frej Fyhrquist för upplysningar och råd. Ett alldeles särskilt varmt tack till Tom Pettersson, som har varit en klippa i allt som gäller Kliniken, och till Svante Stenman vars gedigna sakkunskap om den svenska läkarutbildningen har varit ovärderlig liksom hans engagemang i arbetets tekniska förverkligande. Claes Friman och Iselin Krogerus-Therman har bidragit med egna texter, Börje Kuhlback, Claes

Friman och Kristian Liewendahl med material för sina specialområden. Mona Donner, och Liisa Abrahamsson vid Helsingfors stads hälsovårdsverk har hjälpt till med att dokumentera vårdfunktionen. Maria Koistinen och Viveka Metsäaho vid medicinska kliniken kansli har med osparad möda tagit fram svårfunna fakta. Helena Heikel vid Kirurgiska sjukhusets bibliotek har gett uppgifter för publikationsförteckningen. Kommundirektör Viking Sundström har levererat viktiga handlingar om Klinikens sista tid. Tack också till alla andra som hjälpt till med arbetet. Och så må det vara mig tillåtet att tacka min kära hustru Solveig, inte bara för uppbyggande kritik utan också för att hon stått ut med att ha mig sittande vid arbetet bittida och sent.

Mariehamn 14.9.2000

Peter Wahlberg

Hur det började

Den 22 januari 1941 lämnade Nils Meinander, Atos Wirtanen och John Österholm till Svenska Finlands folkting "Motion N:o 10 angående upprättande av ett svenskt centralsjukhus". Vid det laget fanns inte några centralsjukhus i Finland överhuvudtaget. Utbildningen av läkare och specialister i landet skedde vid Allmänna sjukhuset i Helsingfors som förvaltades av Helsingfors universitet, där den enda medicinska fakulteten fanns. I länen fanns länssjukhus med specialistvård, och därjämte fanns sjukhus som upprätthölls av kommuner eller kommunalförbund.

I motionen påpekas att "sjukhusförhållandena i våra svenskbygder äro ... otillfredsställande. De skulle på ett avgörande sätt förkovras, om ett centralsjukhus kunde upprättas." Man framhåller att sjukhuset skall vara tillräckligt stort, "ju större ett sådant sjukhus bygges, desto billigare bli – proportionellt sett – underhålls- och administrationskostnaderna". Sjukhuset skulle användas för undervisning, och man påpekar att den medicinska undervisningen på svenska nu är begränsad. Specialistutbildning skulle ges, likaså sjuksköterskeutbildning. Motionen utmynnar i ett förslag att "folktinget måtte ge folktingsfullmäktige i uppdrag att utan dröjsmål utreda frågan om upprättande av ett svenskt centralsjukhus, som skulle bli ett centrum för de svenska bygdernas sjukvård ävensom en härd för den praktiska läkarutbildningen och den medicinska forskningen på svenskt språk i landet".

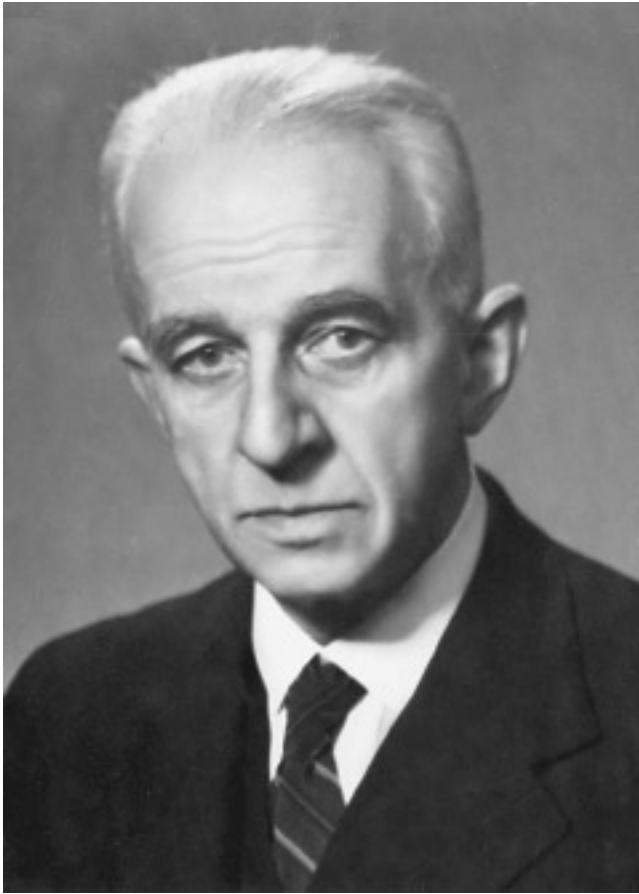
Motionen resulterade i ett beslut om att utreda saken, som snart behandlades vid ett möte i folktingsfullmäktige där frågan refererades av dr Bertel von Bonsdorff. Den 6 mars hänsköts så frågan "i hela dess vidd" till en beredningskommitté under professor Fredrik Saltzmans ordförandeskap och med 11 medlemmar. Det finns inga handlingar från denna kommittés möten, och krigsutbrottet i juni 1941 satte effektivt stopp för vidare diskussioner. Men fröet var sått.

De gemensamma krigserfarenheterna gjorde att man från finskt håll visade en större välvilja än tidigare för svenska problem, vilket bl.a. resulterade i att nya svenska professorer inrättades vid Helsingfors universitet. Men de kliniska professorerna var husvilla, några kliniker för den svenska undervisningen fanns inte. I ett tidigt skede hade man från statsmaktens sida sonderat ett eventuellt intresse för att placera landets svenskspråkiga medicinska undervisning vid det planerade centralsjukhuset i Åbo. Detta erbjudande avvisades av de finlandssvenska politikerna på grund av att man ansåg det föreligga risk för språklig isolering. Det är intressant att spekulera över hurdan utvecklingen hade blivit om förslaget hade accepterats.

Frågan om klinikens placering löstes för internmedicinens del genom ett hyresavtal mellan Helsingfors stad och universitetet. Professor Fredrik Saltzman var överläkare vid Maria sjukhus i Helsingfors, och genom hans inflytande fick universitetet hyra tre avdelningar på Maria sjukhus från och med 1 januari 1944. IV Medicinska kliniken hade fötts, och Fredrik Saltzman blev dess interimistiske chef. Kliniken fick en biträdande lärartjänst, vars förste innehavare var Mons-Christian Ehrström, och två assistentläkartjänster (Jarl Forsell och Herman Hortling). Två amanuensjänster inrättades.

Den nya svenska professuren hade lediganslagits, och ansökningstiden utgick 13 december 1943. Sökandena var Erik Adlercreutz, Bertel von Bonsdorff, Mons-Christian Ehrström, Kaj Lindberg, Guido Tötterman och Johannes Wahlberg.

Därefter följde en professorskonkurrens som enligt vissa bedömare hörde till de mest komplicerade i universitetets historia. Det började med att ansökningshandlingarna brann upp 26 februari 1944 vid ett av de stora bombangreppen mot Helsingfors. Nya papper inlämnades, och fyra europe-

Fredrik Saltzman. Klinikens interimistiske chef 1944–1945.

iska sakkunniga utsågs. Tre av dem måste dock bytas ut på grund av krigsläget och ersättas med inhemska. Två ställde von Bonsdorff främst, två föreslog Wahlberg. Fakulteten ställde Wahlberg i första förslagsrum, och stod fast vid sin åsikt också efter det von Bonsdorff inlämnat besvär över förslaget och Wahlberg bemött besvärsskriften. Konsistorium stödde fakultetens beslut. Nya Pressen tog i en ledare parti för von Bonsdorff och påtalade bl.a. att man inte använt skandinaviska sakkunniga. Kansler återremitterade ärendet till fakulteten. Nya sakkunniga utsågs, av vilka två var skandinaver. Alla tre ställde von Bonsdorff främst. Fakultetens majoritet stod fast vid sin tidigare ståndpunkt att ställa Wahlberg främst. von Bonsdorff inlämnade besvär, som Wahlberg beslöt att inte bemöta. Efter sammanlagt tre och ett halvt års diskussioner utnämndes så Bertel von Bonsdorff i maj 1947 till ordinarie svenskspråkig professor i inre medicin. År 1950 tilldelades Johannes Wahlberg en extraordinarie personlig professur i inre medicin. De två forna konkurrenterna samarbetade förtroendefullt på IV Medicinska kliniken. Wahlberg dog i november 1951.

I och med att kliniken nu fått en ordinarie chef kunde arbetet inledas med att bygga upp en ny enhet för vetenskap, undervisning och sjukvård. En utveckling hade inletts, som skulle skapa en viktig institution inom Finlands medicin. Dess livslängd blev knappt femtio år.